

Erken Dönem Osmanlı Padişah Cenazelerinde Tahnit Uygulaması

Ali KOZAN^{1*} 

¹ Doç. Dr., Samsun Üniversitesi, İktisadî, İdarî ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, SAMSUN.

* ali.kozan@samsun.edu.tr

Öz- Tarihsel süreçte pek çok toplumun kendine özgü ölü gömme geleneklerinin olduğu bilinmektedir. Bu merasimlerde gerçekleşen uygulamalardan birisi cenazelerinin tahnit edilmesi uygulamasıdır. Tahnit, cesedin bozulmasını önlemek için iç organlarının çıkarılarak belirli formlere tabi olarak tütsülenme ve ilaçlanma yapılmasıdır. Daha çok antik Mısır uygarlığıyla özdeşleşen ve firavunların cesetlerinin mumyalanması suretiyle gerçekleşen benzer bir uygulama ile cesedin uzuvlarının bozulmadan saklandığı bilinmektedir. Eski Türk topluluklarından Hunlarda, Göktürklerde ve Oğuzlarda da tahnit uygulamasına dair örnekler görülmektedir. Geleniğin bir uzantısı olarak ilk Türk-İslâm devletleri, Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde de tahnit adı verilen bir uygulamadan bahsedilmektedir. Bu devirlerde gerçekleştirilen tahnit uygulaması farklı gerekçelere dayandırılmaktadır. Bunlar cenaze töreninin ileri bir tarihte yapılacak olması, padişahın ölüm haberinin doğuracağı kargaşadan dolayı ölümünün gizlenmesi yahut cesedin bulunduğu yerden devlet merkezine nakli esnasında muhafazası zorunluluğu gibi unsurlardır. Böylelikle iç organları çıkarılarak bir takım kimyasal işlemlerden geçen cenazenin sağlam kalması ve belli bir süreliğine muhafazası sağlanırdı. Osmanlı erken dönem padişahlarından Osman Gazi fetih arifesinde; I. Murad savaş meydanında, I. Bayezid esaret hayatında, I. Mehmed bir av esnasında, II. Murad baş ağrısından ve II. Mehmed ise yeni bir sefer için Üsküdar'a geçtikten sonra vefat etmiş ve cenazelerine tahnit işlemi uygulanmıştır. Bu çalışma, vefatlarını müteakip cenaze teşrifatının bir parçası olarak tahnit uygulanan erken dönem Osmanlı padişahlarının tespit edilerek cenazelere tahnit sürecinde ve sonrasında hangi işlemlerin uygulandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler- Cenaze, defin, mumyalama, tahnit, erken dönem Osmanlı.

Embalming Application in Early Ottoman Sultan Funerals

Abstract- It is known that many societies have their own burial traditions in the historical process. One of the practices that took place in these ceremonies is the embalming of their corpses. It is known that with this practice, which is mostly identified with the ancient Egyptian civilization and carried out by mummification of the corpses of the pharaohs, the limbs of the corpse were kept intact. Examples of this practice can also be seen among the Huns, Gokturks and Oghuzs from the old Turkic communities. In the first Turkish-Islamic states, the Seljuk and Ottoman Empires, a practice called embalming is mentioned, although it does not exactly overlap with embalming. The embalming practice carried out in these periods is based on the obligation that the funeral ceremony will be held at a later date, the death of the sultan must be concealed due to the turmoil caused by the news of his death, or the corpse must be preserved during transport from the place where it was found to the state center. In this way, it was aimed to keep the corpse intact and to be preserved for a certain period of time, which had undergone a number of chemical processes by removing its internal organs. Osman Gazi, one of the early Ottoman sultans, on the eve of the conquest; Murad I died on the battlefield, Bayezid I died in captivity, Mehmed I during a hunt, Murad II died of a headache and Mehmed died after she went to Üsküdar for a new expedition and their bodies were embalmed. This study aims to identify the early Ottoman sultans who were embalmed as a part of the funeral ceremony following their death and to reveal which procedures were applied to the funerals during and after the embalming process.

Keywords – Funeral, Burial, Embalming, Early Ottoman Period.

Giriş

Tahnit, ölen bedeninin bozulmasını ve kokmasını önlemeye yönelik bir uygulama olarak tarih boyunca pek çok toplum tarafından uygulanmıştır. Eski Türk topluluklarında, ilk Türk-İslâm devirlerinde, Selçuklu asırlarında ve geleneğin bir uzantısı olarak Osmanlı Devleti'nde söz konusu tahnit uygulamasına yönelik örnekler rastlanmaktadır. Literatürde mumyalama ve tahnit teknikleri¹; Anadolu ve Selçuklu devirlerinde cenazeler ve mumyalama örnekleri² ve Fatih Sultan Mehmed ve akabindeki Osmanlı padişahlarının cenaze törenleri özelinde konuya değinen bir kaç çalışma³ dışında erken dönem Osmanlı evreninde tahnit uygulaması ile ilgili dönem kaynaklarına dayanan bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın yukarıda belirtilen çalışmalarla birlikte cenazelerine tahnit uygulanan erken dönem Osmanlı padişahlarının tahnit sürecini ve bu süreçte hangi işlemlerin uygulandığını ortaya koyarak bu alandaki literatüre katkı sağlaması hedeflenmiştir.

En genel tanımıyla tahnit, cesedin bozulmaması için iç uzuvlarının çıkarılarak muayyen formül dâhilinde tütsülenmesi ve ilaçlanmasıdır. Kaynaklarda genellikle '*tahnit-i meyyit*' tabiriyle karşımıza çıkmaktadır.⁴ Farklı dönemlerde pek çok sebebe istinad edilerek yapılan bu işlemin ilk sebebi, ölüme karşı duyulan üzüntü ve bu üzüntünün hafifletilmesine yönelik olarak cesedin bozulmasına karşı koruma isteğidir. Bu sayede ölü, sanki yaşıyormuş gibi tasavvur edilerek avunma ihtiyacı da karşılanırdı. Bununla birlikte ölümden sonra hayatın devam ettiği inancından dolayı cesedi muhafaza etme düşüncesi de vardı.⁵

Sahillioğlu, tahnit uygulamasının mumyalamaya nazaran daha basit ve cesedin üzerine çürümeyi geciktiren sidr ve kafur gibi bazı kokuların serpilmesi anlamını ihtiva ettiğini ifade etse de⁶ padişah cenazelerinde defin esnasında bir takım bitkisel ve kimyasal maddeler kullanıldığı da anlaşılmaktadır. Bu işlem esnasında kimi zaman kullanılan eritici maddeler, tuz, boraks, şap, sirke, sedir yağı, kantaron; dolgu maddeleri, civa, balmumu, mum, pamuk, talaş, hurma lifi ve şarabı, tütün, alçı, toprak, kil, kum; aromatik maddeler,

lavanta, sandal ağacı, tarçın, damla sakızı, gülsuyu; koruyucu maddeler ise, katran veya zift, reçene veya zamk, mürr, kâfur, bal, Ebû Cehil karpuzu gibi maddelerdir.⁷

Eski Türklerde Tahnit Uygulama Örnekleri

Eski Türklerde cenaze merasimlerinde bir takım farklı uygulamalar olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki cenazenin ve eşyalarının yakılarak, külünün yılın belli bir mevsiminde mezara gömülmesidir. Bir diğeri ölünün elbisesi ve atıyla birlikte defnedilmesidir. Defin merasimi ise genellikle ağaçların yapraklanması (ilkbahar) yahut yaprak dökümünde (güz dönemi) yapılırdı. İlkbahar ve yazın ölenler güzün; güz ve kış mevsiminde ölenler ise ilkbaharda defnedilirlerdi. Elbette bu definler, sıradan insanlar için yapılan bir uygulama değildi. Bununla birlikte ölüm olayı ile defin tarihi arasındaki bekleme süresi ve bu süreçte cenazenin muhafaza edilmesi düşüncesi Türklerde mumyalama örneklerinin görülmesine yol açmıştır. Hun devrine ait özellikle Pazırık kurganlarında çıkan cesetlerin mumyalanmış olması⁸ bu görüşü desteklemektedir. Yine Göktürk devrinde daha nadir olarak görülen bu uygulamanın Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk'un cesetlerinde de defin merasimi öncesi uygulandığı düşünülmektedir.⁹ Nitekim 734'te ölen Bilge Kağan'ın 735'te yapılan Yuğ töreninde kokuluk, altın, gümüş, kokulu cenaze mumları ve sandal ağacının getirilmiş olması bu maddelerin mumyalamada kullanıldığını akla getirmektedir.¹⁰

Herodotos da "...kralları öldüğü zaman, o bölgede eni boyu bir, dörtgen büyük bir mezar kazarlar ve hazır olduğu zaman ölüyü getirirler. Gövde mumla kaplanmıştır. Önceden karnı yarılmış, içi boşaltılmış ve maydanoz tohumu, anason ve dövülmüş şaparna ve kokulu maddelerle doldurulmuş, sonra dikilmiştir."¹¹ şeklinde İskit Krallarının mumyalanması hakkında bilgi vererek cesedin mumyalanmasını ayrıntılı olarak aktarmıştır.

Yine IX. yüzyılda Taciklerin ölen reislerinin kafalarını inci ile doldurup bağırsaklarını çıkardıktan sonra mumyaladıkları anlaşılmaktadır. Moğollar zamanında da Müslümanların bal ile

¹ A. Süheyl Ünver, "Eski Mısırdaki İslam Dünyasında ve Bizde Tahnit Maddeleri Hakkında", 60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı, TTK Basımevi, Ankara 2010, ss. 581-587; Sezer Erer, Elif Atıcı, "Şifâ'u'l-Eskâm ve Devâ'u'l-Âlâm'da Mumyalama", 1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, c. II, Konya 2008, ss. 1783-1787; Berrin Okka, "Tıp Tarihinde Mumyalama İşlemi, Konyalı Hekim Hacı Paşa ve Tahnit", Uluslararası İslam Medeniyetinde Zaman Sempozyumu (8-11 Ekim 2015-Konya), c. II, İstanbul 2016, ss. 75-87; Gülay Karadağ Çınar, "Eski Türklerde Mumyalama Teknikleri ve Kullanılan Tıbbi Malzemeler", SUTAD, Aralık 2020; (50): 353-367.

² Hakkı Önkal, "Arap Baba Türbesi ve Türklerde Mumyalama Geleneği", Düni ve Bugünüyle Harput, II, Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 1999, ss. 295-300; İsmail Aka, "Selçuklu Sultanlarının Ölümeleri ve Gömüldükleri Yerler", Makaleler, haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli, Berikan Yayınevi, Ankara 2005; Zehra Efe, Anadolu Türk Kültüründe Mumyalama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011; aynı yazar, "Türkiye Müze ve Türebelerindeki Mumyaların Tarihi ve Bugünkü Durumları", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2015, Sayı: 34, ss. 279-292; Recep Yaşa, "Hunlardan Selçuklulara Mumyalama Geleneği", Selçuklu Tarihi Kültür ve Medeniyet (Bildiriler II), TTK Yayınları, Ankara 2014, ss. 571-586.

³ Şehabeddin Tekindağ, "Fatih'in Ölümü Meselesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, C. XVI, Sayı: 21, Mart 1966, ss. 95-108; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", Belleten, c. XXXIV, Sayı: 134, Ankara 1970, s. 231-234; Nicolas Vatin; Gilles Veinstein, "II. Mehmed'in Ölümü", Osmanlılar ve Ölüm, haz. Gilles Veinstein, çev. Ela Gültekin, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 227-251; Vatin, Nicolas; Veinstein, Gilles, "II. Mehmed'den I. Ahmed'e Osmanlı Padişahlarının Cenaze Törenleri(1481-1616)", Osmanlılar ve Ölüm, yay. haz. Gilles Veinstein, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, ss. 253-298; Halil Sahillioğlu, "II.

Süleyman'ın Techiz ve Tekfiri", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, IV, Ocak 1968, ss. 66-74; Zeynep Tarım Ertuğ, Osmanlı Devletinde XVI. Yüzyıl Cülus ve Cenaze Törenleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.

⁴ Şemseddin Sami, Kâmus-ı Türkî, Çağrı Yayınları, Dersaadet İkdâm Matbaası, 1317, s. 386-387; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara 2013, s. 1191; D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 1036.

⁵ Efe, Anadolu Türk Kültüründe Mumyalama, s. 18, 19.

⁶ Sahillioğlu, "II. Süleyman'ın Techiz ...", s. 67-68.

⁷ Efe, "Anadolu Türk Kültüründe...", s. 25-41.

⁸ Filiz Sofuoğlu, "Rusya'da Hun Arkeoloji Çalışmaları", Pearson Journal of Social Sciences & Humanities, Volume: 6, Issue:10, 2021, s. 124; Mehmet Kutlu; Leila Kutlu, "Berel'deki 11. Kurgan ve Pazırık Kurganı", Sanat Tarihi Dergisi, 29/1, Nisan, 2020, s. 194.

⁹ İbn Fadlan Seyahatnamesi, çev. Ramazan Şeşen, Yeditepe, İstanbul 2010, s. 24; Laszlo Rasonyi, Tarihte Türklük, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1996, s. 27-28; Nejat Diyarbakirli, Hun Sanatı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 23; W. Barthold, "Türklerde ve Moğollarda Defin Merasimleri" Belleten, c. XI, Sayı: 43, Ankara 1947, s. 530; Ünver Günay; Harun Güngör, Türklerin Dini Tarihi, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003, s. 110; Mehmet Alparslan Küçük, "Geleneksel Türk Dini İnanışlarında Ölüm ve Sonrası İle İlgili Uygulamalara Genel Bir Bakış", Prof. Dr. Harun Güngör Armağanı, haz. Mustafa Argunşah-Mustafa Ünal, Kesit Yayınları, İstanbul 2010, s. 288-289.

¹⁰ Osman Turan, "Şemseddin Altun Aba Vakfiyesi", Belleten, c. XI, Sayı: 42, Ankara 1947, s. 209.

¹¹ Herodotos Tarih, çev. Müntekim Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s. 322.

doldurulmuş bir tabut içerisine ölüyü koydukları, yüzyıl sonra açılınca ilaç olduğu ve buna “*mu-nai-i*” dedikleri bilinmektedir.¹²

Türk-İslâm Geleneğinde Tahnit

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Selçuklularda kümbet tarzı mimarisine ön plana çıkan anıt mezarlarda tahnit usulünün sürdürülmesi, ölü gömme gelenekleri ve anıt mezar düşüncesinin Türkler arasında ne kadar köklü bir devamlılık arz ettiğini ifade etmesi açısından önemlidir. Her ne kadar İslâmî gelenekler cenazenin bir an önce definini şart koşarak mumyalama usulünü tasvip etmese de eski geleneklerin terk edilmediği mumyalama yapılmaya devam edildiği anlaşılmaktadır. Bu devirde Türkiye Selçuklu türbelerinde cenazenin muhafaza edildiği bodrum katına, mezar odası, cenazelik katı denildiği gibi mumyalık da denilmektedir.¹³

Konuyla ilgili olarak Büyük Selçuklu cenaze geleneğinde tahnit uygulamasını çağrıştıran birkaç örnek göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, Tuğrul Bey (1040-1063)'in 4 Eylül 1063'teki ani bir burun kanamasını müteakip vefatıyla ölümünün gizli tutularak önce Rey'deki saraya defnedilmesi, ardından taht mücadelelerinin neticelenmesiyle kemiklerinin saraydan alınarak bugünkü Gunbed-i Tuğrul adlı türbesine defnedilmesidir.¹⁴ Yine Sultan Melikşah (1072-1092)'ın 16 Kasım 1092'de ölümüyle cenazesi geçici olarak Bağdat'ın batısındaki Şuniz'de gömülmüş, daha sonra oğlu Mahmud zamanında İsfahan'a nakledilmiştir.¹⁵ Bu örneklerde ilk etapta cenazenin defnedilerek daha sonra nakledildiği ifade edilse de, yine de cenazelerin bozulmasını ve kokmasını önlemek için tahnit malzemelerinin kullanılmış olduğu akla gelmektedir.

Türkiye Selçukluları ve Beylikler devrinde uygulandığı görülen tahnit işlemiyle ilgili en eski kaynak, Anadolu'nun İbn Sina'sı olarak da anılan Konyalı Hekim Hacı Paşa (ö. 1424)'nın Anadolu coğrafyasında ilk görev yaptığı yer olan Ayaslug (Selçuk)'da kaleme alarak Aydınoglu İsa Bey'e ithaf etmiş olduğu *Şifâu'l-Eskâm ve Devâu'l-Âlâm*'dir. Ölülere muhafaza etmek için gerçekleştirilen mumyalamaya ilişkin açıklama kısmı kitabın son kısmında yer almaktadır.¹⁶

Yine Şemseddin Altun Aba Vakfıyesinde geçen ifadeler de Selçuklularda tahnit uygulamasının var olduğunu ortaya koymaktadır. Vakfiyede, vakıf mensuplarından ecelleri ve ölümleri gelenlerin techiz ve tekfin işlemlerinin yanı sıra defin işleri, kefenlenmeleri ve mumyalama (hanût) işlemlerinin şart koşulduğu görülmektedir.¹⁷

Amid seferi hazırlıkları için Kayseri'nin Meşhed Ovası'nda bulunan ve burada Ramazan Bayramı ile birlikte devlet erkânı, yabancı elçilere ve misafirlere verilen ziyafette zehirlenerek vefat eden Sultan Alaaddin Keykubad (1220-1237)'ın bedeni tahnit edilerek Kayseri'de bulunan Keykubadiye Sarayı'ndan alınarak, devlet ileri gelenlerinin ve ordu mensuplarının refakatinde, başkent Konya'ya nakledilmiştir. Burada yapılan devlet töreninin ardından, Sultan Mesud (1116-1157) tarafından zamanında Alâeddin tepesine

yaptırılan ve “*Kümbed-hâne*” ismiyle bilinen anıt mezara defnedilmiştir.¹⁸

Bir diğer tahnit örneği, vefatından önce ülkesini on bir oğlu arasında paylaştıran ve daha hayattayken ülkenin oğulları arasında hanedan kavgalarıyla kaosa sürüklendiğini gören Selçuklu sultanı II. Kılıç Arslan (1155-1192)'ın cenazesidir. Sultan, 1192'de oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev ile birlikte Konya'yı ele geçirek Aksaray'a kaçan oğlu Kutbeddin'i kovalamış ve şehri kuşattığı sırada vefat etmiştir. Onun yerine oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1197) Selçuklu tahtına geçmiştir. İ. Hakkı Konyalı, Sultan II. Kılıç Arslan (1155-1192)'ın Aksaray'da mumyalanarak Konya'ya götürüldüğünü iddia etmektedir. Ayrıca Moğollar tarafından zehirlenerek öldürülen IV. Kılıç Arslan (1260-1265)'ın da mumyalanmış olduğunu iddia etmektedir.¹⁹

İbn Bibi, 7 Haziran 1211'de I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196/1205-1211)'in İznik İmparatoru Laskaris ile yapılan Alaşehir Savaşı'nda bir Frenk askeri tarafından şehit edilmesini ve akabinde defnedilmesini aktarır: “*İznik İmparatoru Lasgaris, Çaşnigir Ayaba ve diğer Müslümanların yardımıyla na's-ı sultânîyi müşğ ü gülâb ile tatyib ettirerek Müslüman mekâbirine vaz' ettirdi. Bir müddet sonra sultanın cesedi Konya'ya nakledilerek âbâ ve ecdâdının türbesine defnedildi.*”²⁰ Burada da görüldüğü üzere Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in naaşı önce misk ve gül suyuyla yıkanarak tahnit edilmiş ardından da mezarından çıkarılarak Konya'ya gönderilmiştir.

Ünlü seyyah İbn Batuta, Manisa'ya geldiğinde Saruhan Beyi'nin birkaç ay önce vefat eden oğlunun türbesini ziyaret etmiştir. Cenazenin tahnit edildikten sonra, kalaylı demir kaplı tahta bir tabut içerisine konulduğunu ve cesetten çıkan kokunun dağılması için cesedin çatısı açık bir kubbeye asıldığını rivayet eder. Bir süre sonra çatının örtüleceğini, tabutun yere indirileceğini, üstüne de ölünün elbiselerinin örtüleceğini bildirir.²¹

Uzunçarşılı da Anadolu'da Danişmendliler, Selçuklular, Selçuklu emirleri ve Anadolu beylerine ait mumyaların Sivas, Kayseri, Amasya, Tokat, Kastamonu, Çankırı ve Konya'da bulunduğunu belirtir. Söz konusu mumyalar, türbenin altında hususî olarak yapılan mahzende tabut içerisinde yer almaktadır. Bunlardan Candaroğlu Adil Bey (1346-1361?)'e ve aile efradına ait mumyaların Türbe-i Adil Bey adıyla Kastamonu'da bulunduğunu ifade etmektedir.²² İçerisinde altı sandukanın bulunduğu ve bunlardan birinde yer alan cesedin eti ve kemiğiyle mevcut olduğu türbe günümüzde Kastamonu merkeze bağlı Terzi köyündedir.

Yine Kayseri Pınarbaşı ilçesinde yer alan ve XII. yüzyıla tarihlendirilen Melik Gazi Danişmend türbesindeki tahnit edilmiş cenaze de bu geleneğin bir uzantısıdır. Burada da ahşap sandukalar içerisinde muhafaza edilen yedi adet mumya mevcuttur. Burada şekil ve işçilik olarak diğer sandukalardan farklı olan ve Batı yönünde bulunan bir sanduka vardır. İçerisinde tahnit edilmiş ve balmumu gibi sarı renge dönüşmüş bir ceset bulunmakta olup, Melik Gazi'ye izafe edilmektedir.²³

Alaaddin Keykubad'ın Zehirlenmesi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 27, Konya 2010, s. 355, 360-361.

¹⁹ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde-Aksaray Tarihi I*, Fatih Matbaası, İstanbul 1974, s. 1033.

²⁰ İbn Bibi, *Selçuknâme*, çev. Mükrimin Halil Yinanç, Kitabevi, İstanbul 2010, s. 40.

²¹ *İbn Battuta Seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut, YKY, İstanbul 2013, s. 294, 719.

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 138.

²³ Halil Edhem, “Anadolu'da İslami Kitabalar”, *TOEM*, Numara: 32, 1 Haziran 1331, s. 453-454; Tahsin Özgüç-Mahmut Akok, “Melikgazi Türbesi ve Kalesi”, *Belleten*, c. XVIII, Sayı: 71, Ankara 1954, s. 333; Hakkı Önkâl,

¹² Turan, “Şemseddin Altun Aba ...”, s. 210.

¹³ Sema Doğan, “Kümbet”, *DİA*, c. 26, İstanbul 2002, s. 547.

¹⁴ Aka, “Selçuklu Sultanlarının Ölümleri ...”, s. 372.

¹⁵ Aka, “Selçuklu Sultanlarının Ölümleri ...”, s. 376.

¹⁶ Kemal Göde, “Konyalı Hekim Hacı Paşa'nın Hayatı (1335-1425)”, *Konyalı Hekim Hacı Paşa (1335-1425)*, Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayın No:3, Kayseri, 1986, s. 15; Cemil Akpınar, “Hacı Paşa”, *DİA*, c. 14, İstanbul 1996, s. 493.

¹⁷ Turan, “Şemseddin Altun Aba ...”, s. 233.

¹⁸ Emine Uyumaz, *Sultan I. Alaaddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, TTK, Ankara 2003, s. 93; Salim Koca, “Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: Sultan I.

Erzincan'ın Kemah ilçesinde Karasu kıyısında bulunan Mengücek Gazi (ö. 1118?)²⁴, Niksar'da Sunguriye, Konya'da Sahip Ata ve Cemal Ali Dede'nin cenazelerinin de mumyalandığı anlaşılmıştır.²⁵ Hatta İbrahim Hakkı Konyalı, yarım asır öncesine kadar sağlam bir şekilde muhafaza edilen ve türbedarlar tarafından tabutunun örtüsü her yıl değiştirilen Sahib Ata Fahreddin (ö.1288)'in mumyalanmış cenazesinin I. Dünya Savaşı'ndan sonra Konya'yı işgal eden İtalyanlar tarafından çalındığını ifade etmektedir.²⁶ Amasya Kütüphanesi içerisinde bir odada bulunan ve organları çıkartılmaksızın mumyalanan ilk Türk ve Müslüman mumyalar olma özelliğiyle ön plana çıkan²⁷ üç erkek, iki kadın ve iki çocuktan oluşan ailenin cesetlerinin de mumyalandığı anlaşılmıştır.²⁸

Bunların dışında Candaroğulları hanedanından Emir Âdil bin Yakub Bey²⁹; Harput'ta Arap Baba Türbesi'nde, Çankırı Taş Mescit'te ve Kastamonu Aşıklı Sultan Türbesi'nde de mumyalanmış cenazeler olduğu bilinmektedir.³⁰

Erken Dönem Osmanlı Padişah Cenazelerinde Tahnit

Tahnit, Osmanlı Devleti'nde de cenaze uygulamaları arasında yer almaktadır. Hatta çoğu zaman tahnit ile 'yıkama, kefenleme ve tabuta koyma' gibi işlemler için naaşın üzerine çadır yahut otağ kurulması da bir devlet geleneği olarak uygulanmıştır.³¹ Osmanlı erken dönem sultanlarından bir kısmının cenazesinde görülen bu uygulamada, iç organların bulunduğu yere defnedildiği; cenazesinin ise payitahta nakledildiği anlaşılmaktadır.

Her ne kadar İslam inancında cenazenin, namazı kılındıktan sonra bekletmeden defnedilmesi esas olsa da, mezhepler arasında görülen bazı farklılıklarla birlikte kendi memleketi veya başka bir yere nakilden dolayı definin geciktirilmesi de uygun görülmüştür. Bu noktada kabrin su altında kalma tehlikesi; sâlih kişilerin kabristan yahut mukaddes beldelere, aile efradının ziyaret edebilecekleri yakın bir yere defnedilmesi nakil için geçerli mazeretler arasında zikredilmiştir. Nitekim farklı bölgelerde vefat etmiş olan sahâbilerin bir kısmının Medine'ye getirilerek defin işlemlerinin gerçekleştirilmesi bu düşüncenin meşruiyeti için delil sayılmaktadır.³²

Bu uygulamanın padişahın devlet merkezine uzak bir yerde yahut seferde iken vefat etmesi bazen de şehzadenin payitahta gelmesinin beklendiği süreçte vefatın askerden ve halktan gizlenmesi sebebiyle

yapıldığı anlaşılmaktadır.³³ Dolayısıyla tahnit uygulamasında iki unsur ön plana çıkmaktadır: Payitahta olan uzaklık ve gizlilik.

Tahnit uygulaması yapılan padişahlardan ilkinin Osman Gazi olduğu düşünülmektedir. Aşıkpaşazâde'nin: "...Osman Gazi Söğüt'de vefât eyledi. Emânete kodular. Anun için kim Orhan Gazi Bursa'daydı. Haber vardı. Hemandem sürdü geldi. Atasının vasiyyetin yerine getirdi. Bursa'ya iletti. Kendü Osman Gazi vasiyet ettiği kubbenin altında kodu...³⁴" ve Oruç Beğ'in: "...Osman Gazi vasiyet itmişdi kim, beni Bursa'da Gümüş Kubbe altında kon didi. Ba'zıları dirler ki, Söğütük'de defn itdiler dirler. Hem eyle itdiler.³⁵" şeklindeki rivayetleri Osman Gazi'nin cenazesinin mumyalanmış olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim Bursa'nın fethi öncesi Söğüt'te nikris³⁶ sebebiyle vefat eden Osman Gazi'nin cenazesi buraya emaneten defn olunmuş, bir süre sonra da Hisar'da Saint Eli adına yapılmış olan³⁷ Bursa'daki Gümüşlü Kümbet'e defnedilmiştir.³⁸ Fakat Osman Gazi'nin tahnitiyle ilgili olarak dönem kaynaklarında daha sonra zikredeceğimiz padişahlara uygulanan tahnitlerde görüleceği üzere açık bir rivayet zikredilmemektedir.

Kaynaklarda cesedine tahnit uygulaması yapıldığı açıkça zikredilen ilk örnek, ahşâ-i dâhiliyyesi/batniyyesi (iç organları) Kosova'ya defnedildiği belirtilen, cenazesi ise Bursa Çekirge'de yaptırılmış olduğu türbesine nakledilen I. Murad (1362-1389)'dir.³⁹

Âşıkpaşazâde ve Neşri'de: "Gazi Murad Han'un meyyitini hod Bursa'ya göndürmüşleridi."⁴⁰; Oruç Beğ Tarihi'nde: "Meyyitini ildüp(iletip) Bursa'da defnitdiler." şeklinde geçmektedir.

İç organlarının medfün olduğu yer günümüzde Kosova Priştina yakınlarındaki Meşhed-i Hüdâvendigar⁴¹ olarak bilinen yerdedir. Osmanlı arşiv kayıtlarında "Sultan Murad Hazretlerinin meşhedinin, Rumilinde Osmanlılığın mühim ve ebedî bir hâtıra-i şehâmet ve celâdetini teşkil eylediği ve harâb bir vaziyette olmasından dolayı tamire ihtiyaç duyduğu⁴² ve bitişiginde bulunan selamlık dairesinin de zaman zaman tamir edildiği⁴³ de anlaşılmaktadır. Yine Sultan Murad Han-ı Evvel Hazretlerinin te'mîn-i yâd mefharet âbâdi için her sene I. Kosova muzafferiyetinin yıldönümü olan 791 Şabanının on beşinci Salı gününe denk gelen Haziranın on altıncı günü Meşhed'de toplanılarak şehitlerin ruhu için Fâtiha-i Şerif okunduğu⁴⁴ belirtilmektedir.

Bununla birlikte babasının ölümüyle tahtta hak iddia etmesinden endişe duyularak devlet erkânının kararıyla Kosova'da babasının

Anadolu Selçuklu Türbeleri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 206.

²⁴ Efe, 1118 yılında ölmüş olduğu düşünülen Mengücek Gazi'nin mumyasının Sultan Melik Mezarlığı'ndaki türbede cenazelik katında olduğunu ifade etmektedir. Mumyalanmış cenazenin dikdörtgen cam bir tabut içerisinde beyaz bir kefenle sarılı olduğunu ifade etmektedir. Anadolu'da yer alan Türklere ait bilinen ilk mumyalardan biri olan mumyanın özellikle kafatası ve göğsün sağ tarafında önemli bir bozulma görüldüğünü ancak ayak parmakları kısmının adeta canlı gibi durduğunu ifade etmektedir. Bkz. Efe, "Türkiye Müze ve Türbelerindeki ...", s. 286.

²⁵ Önkal, "Anadolu Selçuklu...", s. 52, 208, 294, 327.

²⁶ Bkz. İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, Enes Kitap Sarayı, Konya(t.y.), s. 727.

²⁷ Efe, "Türkiye Müze ve Türbelerindeki ...", s. 287-288.

²⁸ Osman Turan, "Şemseddin Altun Aba Vakfı", s. 209; Faruk Sümer, "Mengüçlüler", *DİA*, c. 29, İstanbul 2004, s. 139.

²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 125.

³⁰ Efe, "Türkiye Müze ve Türbelerindeki ...", s. 286-291.

³¹ Turgay Yazar, "Osmanlı Defin Merasimlerinde Otağ Kurma Geleneği", *Bellekten*, LXXVIII, Sayı: 281, Ankara 2014, s. 109.

³² Mehmet Şener, "Cenaze(İslam'da Cenaze)", *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 356.

³³ Vatın; Veinstein, "II. Mehmed'den I. Ahmed'e ...", s. 265.

³⁴ *Aşıkpaşazade Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2013, s. 50.

³⁵ *Oruç Beğ Tarihi*, s. 15.

³⁶ Nikris: Ayak parmaklarında, topuklarda ve mafsallarda meydana gelen ağrılı hastalık. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe...*, s. 979.

³⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, TTK Yayınları, Ankara 2008, s. 113.

³⁸ *Aşıkpaşazade Tarihi*, s. 50; *Hadidi Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015, s. 56; *Oruç Beğ Tarihi*, s. 15.

³⁹ *Aşıkpaşazade Tarihi*, s. 89; *Oruç Beğ Tarihi*, s. 31; *Hadidi Tarihi*, s. 98-99; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 257; Semavi Eyice, "Kosova'da Meşhed-i Hüdâvendigar ve Gazi Mestan Türbesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. XII, Sayı: 16, 1961, s. 73; Münir Aktepe, "Kosova", *DİA*, c. 26, İstanbul 2002, s. 217.

⁴⁰ *Aşıkpaşazade Tarihi*, s. 88; Mevlana Mehmed Neşri, *Cihannümâ*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Yayınevi, İstanbul 2008, s. 141; *Oruç Beğ Tarihi*, s. 31; *Hadidi Tarihi*, s. 98-99.

⁴¹ Eyice, "Kosova'da Meşhed-i Hüdâvendigar...", s. 73.

⁴² BOA, BEO, 4420/331495-1; BOA, HR.SYS, 2422/84.

⁴³ BOA, DH.MKT, 308/69-1

⁴⁴ BOA, İ.MMS, 152-6.

otağında yay kirişiyle öldürülen Sultan I. Murad'ın oğlu Yakup Çelebi (ö.1389)'nin naaşının da tahnit edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim onun cenazesi de babasıyla birlikte Bursa'ya nakledilmiştir.

Cesedi tahnit edilen bir diğer padişah ise Ankara Savaşı sonrası Timur'a esir düşerek Akşehir'de vefat eden Yıldırım Bayezid(1389-1403)'dir. Ankara Savaşı sonrası Yıldırım Bayezid'in esareti ve vefatı hadisesi pek çok dönem kaynağında ele alınan ve zaman zaman da akademik çevrelerce tartışılan konulardan biridir.⁴⁵ Bu tartışmalar bir yana, kaynaklarda cenazenin önce Akşehir'e defnedildiği ve ardından da Bursa'ya gönderildiği şeklinde bir bilgi yer almaktadır.⁴⁶ Bilindiği gibi Timur, Ankara Savaşı sonrası esir düşen Sultan Bayezid'i yaklaşık sekiz ay yanında dolaştırmış, Akşehir'deki konaklaması esnasında Ferruḥşah Mescidi'nde göz hapsinde tutmuş ve Denizli'den Akşehir'e doğru dönerken Bayezid'in vefatı haberini duymuştur (13 Şaban 805/8 Mart 1403).

Timurlu tarihçisi Nizamüddin Şamî'ye göre Rum topraklarını Bayezid'e yeniden iade etme ve makamını iade etme niyetinde olan Timur, düçar olduğu müzmin hastalıktan kurtulamayan Bayezid'in vefat ettiği haberini alır. Taziye merasiminin ardından techîz ve tekfin işlemleri tamamlanarak cesedi Akşehir'e defnedilir.⁴⁷ Şerefüddin Ali Yezdi'ye göre de, 14 Şaban 803/9 Mart 1403'te nefes darlığı ve anjin (boğaz iltihaplanması) hastalıkları sonucu Bayezid'in vefatını haber alan Timur bu haberden hüzünlenecek gözyaşı döker. Yıldırım Bayezid'in adamlarına başsağlığı dileyen Timur, Musa Çelebi'ye hilat, altın kemer ve yüz at vererek Rum ülkesi başkenti Bursa'yı ona bağışlar. Cenazesini Bursa'ya göndererek Bayezid'i defnettirir.⁴⁸ Dukas ise, Bayezid'in Frigya bölgesinde Türklerin Karasarın (Karahisar) dedikleri yerde zehir içerek intihar ettiğini kaydeder. Timur Bayezid'in yüz kadar kölesini azad ederek, cesedinin Bursa'ya nakline izin verir. Burada yaptırdığı türbeye defnedilir.⁴⁹ Hadidi de, "Bilün kim Akşehir'de Yıldırım Han/Fenâdan bâkî mülke etti seyrân/Tamâm altmış yaşa kim ömrü yetdi/Fenâdan ol bekâ mülküne gitti."⁵⁰ diyerek Bayezid'in Akşehir'de vefat ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Timur, Bayezid'in cesedini tahnit ettirerek, Akşehir'de yer alan Şeyh Mahmud Hayranî Türbesi bahçesinde yer alan Ferruḥ Şah Mescidi'ne geçici süreliğine defnettirmiştir. Ardından torununun cenazesine katılmak ve doğuda yeni fetihler yapmak niyetiyle Semerkant'a dönmek üzere Anadolu'dan ayrılmıştır. Bu sırada Bayezid'in naaşını da Musa Çelebi'ye teslim ederek Bursa'ya götürmesine müsaade etmiştir.⁵¹

Osmanlı Arşivi'ndeki 9 Receb 1328/17 Temmuz 1910 tarihli bir belgede yer alan, "Vak'a-i Timur esnâsında Akşehir'de âzim gülşenrâ-yı cennet olan Sultan Yıldırım Bayezid Hazretlerinin ahşâ-yı batniyyesi medfûn olduğundan târîh-i Osmâniyyemiz nazarında orası da bir kıymet-i mahsûsayı hâizdir."⁵² şeklindeki ifadeler, Sultan I. Bayezid'in Akşehir'de vefat ettiğini ve iç organlarıyla birlikte burada defnedilmiş olmasının tarihi kıymeti hâiz olduğunu vurgulamaktadır. Aynı belgede geçen, "Bir türbedârın yed-i aczinde olduğundan Müze İdaresi'nce oraya bir muhâfız ta'yîn ve mezkûr kubbe ile mescid ta'mir ettirilerek sandukalar yine yerli yerine konulsa pek musib olur."⁵³ şeklindeki ifadeler de iç organların medfûn

olduğu Seyyid Mahmud Hayranî Türbesi karşısındaki Ferruḥ Şah mescidinin tamire muhtaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Edirne'de katıldığı bir av esnasında felç geçirerek attan düşen; ölüm döşeginde iken paşalarına; "Tez oğlum Murad'ı getirtil. Ben bu döşekden kalkmam. Murad gelmeden ölürsem fitne çıkar. Tedarik görün, ölümümü gizleyin."⁵⁴ vasiyetinde bulunan ve ölümü, oğlu II. Murat'ın tahta çıkabilmesi için halktan ve ordudan kırk/kırk bir gün gizlenen Çelebi Mehmed'in tahnit edilen naaşı da daha sonra Bursa'ya getirilmiş ve Yeşil Türbe'ye defnedilmiştir.⁵⁵

Konuyla ilgili olarak Dukas Kroniği'nde, "Mehmed Bey Adrianopolis'de inşa etmiş olduğu sarayında vefat etti ve cesedi kırk gün öldüğü evde saklandı. Öldüğünü dört kişiden başka kimse bilmiyordu. Bilenler, vezirler yani Bayezid ile İbrahim ve iki hekim idi. Bunlar her gün saraya girip çıkıyorlardı ve sultanın tedavi edilmekte olduğunu ve diğer saray erkânına layığı ile tedavi olunabilmesi için bazı ilaçların bulunması lazım geldiğini söylüyorlardı. Birçok kimseleri Sırmium(Sırbistan)'a, Constantinopolis'e ve adalara göndererek tedavisi için lüzumlu ilaçları arattırıyorlardı. Bu arada hekimler ölününü karnını açarak bağırsaklarını, ak ve karaciğerini çıkardılar. Cesedin içerisinde tamamen yıkıldılar; ölünün bulunduğu odayı kazarak cesetten çıkardıkları yukarıda kaydedilen uzuvları oraya gömdüler. Sonra cesede kokular sürdüler ve kefeni sardılar ve hayatta imiş gibi yatağa yatırdılar. Bu iç oğlanlar dışarıya hiç çıkmazlar ve kimse ile görüşmezlerdi. Bu işlerin hepsi iki vezir ile sayardaki iç oğlanlar tarafından yapılıyordu. Bu ihtiyatli tedbirlerin alınmasına sebep şudur: Sultanın ölümünü şayet etraftaki milletler yani Romaioiler(Romalılar), Sırmiumlular, Genovalular, Venetialılar ve Anatolikon Theması'nda bulunan Karamanoğulları duyacak olurlarsa tahtın varisi olan Murad'ı Pers hudutlarından geçirmezlerdi. İdarede karışıklık ve asker arasında isyan çıkabilir ve doğu vilayetlerini Karaman, Thraki(Trakya)'daki yerleri de Hıristiyanlar yağma edebilirler."⁵⁶ şeklinde geçen bu uygulama, tahnitin ne şekilde yapıldığını izah etmektedir.

II. Murad (1421-1444/1446-1451)'in da baş ağrısından vefatının akabinde paşaların ölümünü bildirmemesi, cesedinin Fatih Sultan Mehmed'in Edirne'ye gelişine kadar on üç gün gizlenmesi, hekimlerin ilaçlar, şerbetler kaynatması ile ilgili rivayetler, cenazesinin tahnit edildiğini ve ardından Bursa'ya nakledildiğini akla getirmektedir.⁵⁷ Fakat tahnit ile ilgili sarfih bir rivayet bulunmamaktadır.

Sefere çıkacağı sırada Üsküdar'a geçmesinin akabinde Üsküdar ile Gebze arasında Hünkârçayırı (Maltepe) adı verilen yerde 3 Mayıs 1481'de vefat eden Fatih Sultan Mehmed (ö.1481)'in naaşının da, askerden on bir gün saklandığı ve İstanbul muhafızı İshak Paşa'nın emri ile üzerinde mum yakılan cesedin tahnit edildiği kabul edilmektedir.⁵⁸ Uzunçarşılı, Fatih'in vefatından sonra üzerinden kesilmek suretiyle çıkarılan kaftanının fotoğrafını da verdiği bir yazısında, Baltacılar Kethüdası Kasım'ın Sultan II. Bayezid'e sunduğu arzıda geçen, "Ben fakir usta ile bilece (cesedin)içini ayırtladım." ifadesinden hareketle cesedin iç organlarının çıkarılarak temizlendiği kanaatindeyiz.⁵⁹ Bazı söylentilere göre Fatih Sultan

⁴⁵ Bkz. Fuad Köprülü, "Yıldırım Bayezid'in Esareti ve İntiharı Hakkında", *Belleten*, c. 1, Sayı: 2, Ankara 1995, ss. 591-603.

⁴⁶ Bkz. İbn Kemal, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, IV. Defter, haz. Koji Imazava, TTK, Ankara 2000, s. 455-457.

⁴⁷ Nizamüddin Şamî, *Zafername*, çev. Necati Lugal, TTK, Ankara 1987, s. 322-323.

⁴⁸ Şerefüddin Ali Yezdi, *Emir Timur(Zafername)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 407.

⁴⁹ *Dukas Kroniği*, çev. V. Mirmiroğlu, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 64-65.

⁵⁰ *Hadidi Tarihi*, s. 122.

⁵¹ Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, haz. İsmail Erünsal, c. 1, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul t.y., s. 146.

⁵² BOA, DH-İD, 28/1.

⁵³ BOA, DH-İD, 28/1.

⁵⁴ *Anonim Gazavâtname*, Milli Kütüphane, 06 HK 3816, v. 3a.

⁵⁵ *Anonim Gazavâtname* v. 3a; *Aşıkpaşazade Tarihi*, s. 128.

⁵⁶ *Dukas Tarihi*, s. 97.

⁵⁷ *Aşıkpaşazade Tarihi*, s. 188; *Hadidi Tarihi*, s. 206; Mehmed Neşri, *Cihânnümâ*, s. 307; *Dukas Tarihi*, ss. 158-160.

⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, TTK, Ankara 2006, s. 144.

⁵⁹ Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in ...", s. 232-234.

Mehmet'in cenazesi Fatih Türbesi'nden Fatih Camii mihrabı altına kadar uzanan bir dehlizin sonunda yer alan bir mezar odasında tahnit edilmiş olarak durmaktadır.⁶⁰ Fakat Fatih'in cenazesine tahnit işleminin uygulanmadığını iddia edenler de bulunmaktadır.⁶¹

Osmanlı erken devri sonrasında da padişah ve şehzade cenazelerine yönelik tahnit uygulamasının sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Konumuzun sınırlılıkları açısından söz konusu tahnit uygulamalarına aşağıda kısaca değinilmiştir. Bu bağlamda ilk örnek Fatih'in oğlu Mustafa'nın cenazesine ilişkindir. Nitekim cesetten kötü kokuların yayılmasını engellemek amacıyla iç organların çıkarıldığı, karnının bal ve yulaf ile doldurularak dikildiği rivayet edilmektedir. İç organları yıkanan cenaze, içi tuz dolu bir kutuya konulmuştur. Tahnit işlemi bittikten sonra ceset ziftle sıvanan bir tabuta yerleştirilerek önce Konya'ya, ardından da Bursa'ya nakledilmiştir.⁶² 25 Şubat 1495'te İtalya'da vefat eden ve cenazesinin Osmanlı topraklarına naklini vasiyet eden Cem Sultan'ın cenazesi de tahnit edilmiştir. Cem Sultan'ın yanında bulunan Celal ve Sinan Bey'lerin dinî merasim yaptıktan sonra kralın izniyle cesedin iç organlarını çıkarttırarak karnının misk ve anber ile doldurulduğu belirtilmektedir. Muşambalara sarılan ceset, demir bir tabuta konularak Napoli'de yaklaşık dört yıl kalmıştır. 1499'da Napoli Kralı Frederick tarafından Osmanlılara teslim edilmiş ve Bursa'da Muradiye Camii hazîresinde defni yapılmıştır.⁶³ Sultan I. Selim (1512-1520)'in ölümünün akabinde de tahnit işlemi yapıldığı anlaşılmaktadır. Sirtında çıkan bir çibanın (Şiripençe çıbanı, Aslan pençesi) büyüterek yayılması neticesinde 8-9 Şevval 926 (21-22 Eylül 1520)'da vefat eden I. Selim'in cenazesi, yanında bulunan hekimlerden Hekim Şah Kazvini, Hekim İsa, Hekim Osman tarafından yıkanıp kefenlenmiştir. Fakat bu sırada Şehzade Süleyman'ın Manisa'dan gelmesi bekleneceği için cenazenin muhafaza edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yıkanma esasında tahnit işlemi de gerçekleştirilmiş ve cenaze bulunduğu yere geçici surette tabutla defnedilmiştir.⁶⁴

Sigetvar seferinde fetih haberini alamadan 22 Safer 974 (8 Eylül 1566)'da 73 yaşında ordusunun başında on üçüncü seferindeyken vefat eden Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566)'ın cenazesi de tahnit edilmiştir. Gelibolulu Mustafa Âli tahnit hadisesini şu şekilde aktarmaktadır: "... ve merhûm Hüdâvendigârın cesed-i mübârekleri misk-ü amberle âlûde pak müşemma'larla yine taht-ı revânna getirildi. Sâir füzûlâtı Sigetvar mukâbelesinde hufyeten defn etdürülüp ba'de zamân üstüne türbe yapılması menvî oldu..."⁶⁵ Sigetvar seferinde Sultan Süleyman'ın ölümünün ardından cesedin tahnit işlemini yanında bulunan hekimbaşı Kaysûnîzâde (ö. 1568) icrâ etmiştir. Selânikî'nin verdiği bilgiye göre vefatını gizli tutan Sokullu Mehmed Paşa, bir taraftan onun yazısıyla hatt-ı humâyûnlar

göndererek padişah hayattaymış gibi davranırken diğer taraftan padişahın naşını otağ-ı humâyûnda yikatmıştır. Ardından vefat hadisesini bilen tabip Kaysûnî-zâde, padişah imamı Derviş, rikabdâr Mustafa, Musa ve Hasan Ağalarla birlikte on iki kişi ile cenaze namazını kıldırmıştır.⁶⁶ Sokullu'nun, padişahın iç organlarını çıkarıp defnettirdiği, cesedi ilaçlatacak kokulu şeyler ve muşambalara sarılmış vaziyette bir tabuta koyarak Otağ-ı Humâyûn'daki tahtın altına saklattığı rivayet edilmektedir. 43 gün muhafaza edilen cenaze Sigetvar'ın fetih işlerinin tamamlanmasının ardından Belgrad üzerinden İstanbul'a getirilmiştir. İç organlarının bulunduğu Sigetvar Kalesi'ne hakim bir yere Budin beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa tarafından mermer bir türbe yaptırılmıştır.⁶⁷ Evliya Çelebi de padişahın iç organlarının altın bir kap içinde gömülü olduğu bilgisini vermektedir.⁶⁸ Osmanlı arşiv kayıtlarında da meşhed-i Şerifi Sigetvar'da bulunan⁶⁹ Sultan Süleyman'ın cesedinin emaneten konulduğu mahalle bir türbe yapıldığına dair pek çok kayıt yer almaktadır.⁷⁰ Yılmaz, Sokullu Mehmed Paşa Vakfîyesi'nde Sigetvar'daki Halvetî Tekkesi ile Sultan Süleyman için yaptırılan makam türbesinin kayıtlarına ulaşılmıştır.⁷¹ Sigetvar'daki türbenin, tıpkı Kosova'daki I. Murad türbesi gibi Macaristan'a gelen Osmanlı ordularının uğrak yeri olup burada zafer duaları ve münacatlarını yapılarak yola devam edildiği bilinmektedir. Örneğin Merzifonlu Kara Mustafa Paşa II. Viyana Muharasası'na giderken bu türbeye uğramıştır.⁷² Yapılan son araştırmalarda Turbék-Zsibótadı verilen türbesi yakınlarındaki üzüm bağının eski bir Osmanlı yerleşimi olduğu ve Sultan Süleyman'ın iç organlarının bu bağın içerisinde yer aldığı iddia edilmektedir.⁷³

Osmanlı'da tahnit geleneğinin daha önce bahsedildiği üzere payitahta uzak yerlerde vefat eden yahut cenazesi gizlenen padişahlar için uygulandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Osmanlı son devir bürokratlarından da görevi esnasında vefat edenlerin cenazelerinde bu uygulamanın yapıldığı görülmektedir. Örneğin 8 Şubat 1900 tarihli bir belgede Madrid sefiryken vefat eden Necip Paşa'nın naaşının tahnit edilerek İstanbul'a gönderildiği anlaşılmaktadır.⁷⁴ 9 Haziran 1908 tarihli belgede ise Van eski Valisi Ali Bey'in cenazesinin de tahnit edildiği bildirilmektedir.⁷⁵ Cesedi tahnit edilen şahsiyetlerden birisi de son Osmanlı halifesi Abdülmecid Efendi'dir. 3 Mart 1924 tarihli halifelik kaldırılmasını ve Osmanlı hânedanının yurt dışına çıkmasını öngören 431 sayılı kanun gereğince Abdülmecid Efendi ailesiyle birlikte İsviçre'ye gönderilir. Daha sonra Paris'e yerleşen halife, 23 Ağustos 1944'te vefat eder. Paris Camii'nde tahnit edilmiş bir vaziyette bekletilen naaşının Türkiye'ye getirilmesi için yapılan müracaatlar⁷⁶ hiçbir sonuç vermez. On yıl

⁶⁰ Semavi Eyice, "Fatih Camii ve Külliyesi", *DİA*, c. 12, İstanbul 1995, s. 246.

⁶¹ Vatin; Veinstein, "II. Mehmed'in Ölümü", s. 244, 268.

⁶² Tekindağ, "Fatih'in Ölümü ...", s. 108; Vatin; Veinstein, "II. Mehmed'den I. Ahmed'e ...", s. 267.

⁶³ Hoca Sâdeddin, *Tâcu't-Tevârih*, c. 3, Kültür Bakanlığı Yayınları, yay. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara 1992, s. 233; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, s. 174; Mahmut H. Şakiroğlu, "Cem Sultan", *DİA*, c. 7, İstanbul 1993, s. 284.

⁶⁴ Hoca Sâdeddin, *Tâcu't-Tevârih*, c. 4, s. 362; *Solakzade Tarihi*, I, haz. Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, 417-418; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, c. II, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 785; Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülus ve Cenaze Törenleri*, s. 96.

⁶⁵ Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühû'l-Ahbâr (Dördüncü Rükûn)*, C. I (Tıpkıbasım), TTK Basımevi, Ankara 2009, v. 354a.

⁶⁶ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî I*, haz. Mehmet İpşirli, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989, s. 39-40.

⁶⁷ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 2, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1948, s. 364-367; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, s. 414; Ahmet Özel, "Kaysûnî-zâde", *DİA*, c. 25, İstanbul 2002, s. 106.

⁶⁸ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*, vol. VII, eds. Yücel Dağlı, Seyit

Ali Kahraman, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 18-19.

⁶⁹ BOA, A.DVNSMHH, 31/806.

⁷⁰ BOA, A.DVNSMHH, 29/270; BOA, A.DVNSMHH, 30/460; BOA, A.DVNSMHH, 33/726.

⁷¹ Mehmet Emin Yılmaz, "Osmanlı Macaristanı'nda Tekkeler, Türbeler, Şehitlikler ve Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 52, Aralık 2019, s. 159.

⁷² M. Tayyib Gökbilgin, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar'daki Türbesi", *Tarih Dünyası*, Sayı: 4, 1954, s. 144; M. Tayyib Gökbilgin, *Kanuni Sultan Süleyman*, MEB Yayınları, İstanbul 1992, s. 193-194.

⁷³ Norbert Pab; Máté Kitanics, "Research on the Türbe Complex of Suleiman the Magnificent in Sigetvár and its Fortification", *Osmanlı Araştırmaları (The Journal of Ottoman Studies)*, LVI (2020), s. 18-19; Pál Fodor; Norbert Pab, "In Search of the Tomb of Sultan Süleyman In Sigetvár", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungarica*, Volume 71 (2), 2018 s. 179.

⁷⁴ BOA, BEO, Dosya No: 1438/107816.

⁷⁵ BOA, BEO, Dosya No: 3331/249752.

⁷⁶ BCA, Muamelât Genel Müdürlüğü, 203-391-28, 16 Temmuz 1952.

kadar Paris Camii'nde bekletilen cenaze, Medine'ye götürülerek 30 Mart 1954'te Cennetü'l-Bakî Kabristanı'na defnedilir.⁷⁷

Sonuç

Kökenleri Mısır Medeniyeti'ne ve eski Türk topluluklarına kadar giden tahnit uygulamasının, Türklerin İslâmiyet'i kabul etmeleriyle birlikte de kısmen devam ettiği görülmektedir. Anadolu'nun pek çok yerinde Türkiye Selçuklu ve Beylikler devrine ait mumyalı sandukalar bu uygulamanın kanıtlarıdır. Osmanlı erken döneminde de padişah cenazelerinde tahnit uygulamasına rastlanmaktadır. Çalışmamız özelinde ele aldığımız erken dönem padişahlarından pek çoğunun cenazelerine tahnit işlemi yapıldığı tespit edilmiştir. Nitekim Osman Gazi'nin Söğüt'te bulunan cenazesi, vasiyeti gereği Bursa'nın fethi akabinde Gümüşlü Kümbet'e defnedildiği için öncesinde tahnit edildiği anlaşılmaktadır. Savaş meydanında vefat eden I. Murad'ın cenazesi Bursa'ya getirilmeden önce Kosova'da tahnit edilmiştir. I. Bayezid'in cenazesi ise esaret altında tutulduğu Akşehir'de tahnit edilmiş ve daha sonra Bursa'ya nakledilmiştir. Edirne'de katıldığı bir av esnasında felç geçirecek attan düşen ve ölümü, oğlu II. Murat'ın tahta çıkabilmesi için kırk/kırk bir gün gizlenen Çelebi Mehmed'in tahnit edilen naaşı da daha sonra Bursa'ya getirilmiş ve Yeşil Türbe'ye defnedilmiştir. Sultan II. Murad'ın da baş ağrısından vefatının akabinde paşaların ölümünün paşalar tarafından on üç gün kadar gizlenmesi, hekimlerin ilaçlar, şerbetler kaynatması ile ilgili rivayetler de cenazesinin tahnit edildiğini düşündürmektedir. Son olarak sefer hazırlığı yaparak Üsküdar'a geçen ve akabinde Hünkârçayırı (Maltepe)'nda vefat eden Fatih Sultan Mehmed'in cenazesi de, askerden on bir gün saklanarak üzerinde mum yakılarak tahnit işlemine tabi tutulmuştur. Erken dönem Osmanlısı akabinde de söz konusu uygulamanın devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Klasik dönemin iki hükümdarı I. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazeleri de tahnit edilerek daha sonra İstanbul'da defnedilmiştir.

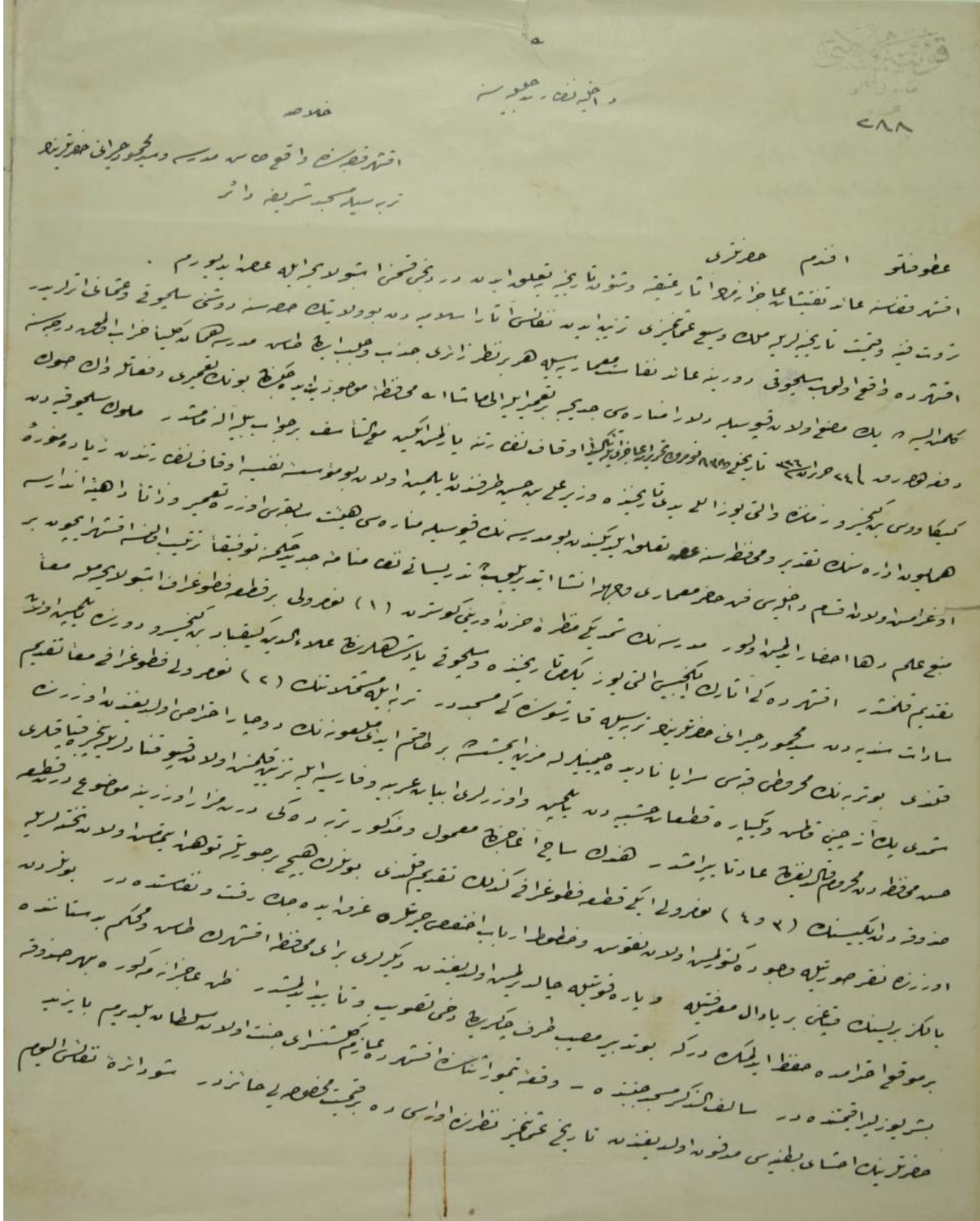
Çalışmamızın sınırlılıkları dahilinde eldeki kaynaklardan hareketle, tahnit uygulamasının gerçekleştirilmesinde iki unsurun ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Bunlar gizlilik ve payitahta olan mesafedir. Nitekim ölümü gizlenen padişahın vefat haberiyle ortaya çıkacak muhtemel taht kavgalarının önüne geçmek, tahta çıkacak şehzâdeyi beklemek ve cülûs öncesi muhtemel bir yeniçeri isyanını önlemek için cenaze tahnit edilmiş ve bekletilmiştir. Bir diğeri ise cenazenin kuruluş devri başkentlerinden Bursa ve daha sonra payitaht İstanbul'a uzak olmasından dolayı cesedin nakli esnasında bozulmasını ve kokmasını önleme amacına matuftur. Bu çalışmada ortaya çıkan bir diğer husus ise, payitaht toprakları dışında vefat eden Osmanlı padişahlarının iç organlarının (ahşâ-i batniyye/ahşâ-i dâhiliyye) defnedildiği yerlerde de makam türbelerinin inşa edildiğidir. Nitekim I. Murad, I. Bayezid ve I. Süleyman'ın vefat ettikleri yerlerde iç organlarının defnedildiğine dair dönem kaynaklarında rivayetlere rastlanmaktadır.

⁷⁷ Cevdet Küçük, "Abdülmeccid Efendi", *DİA*, c. 1, İstanbul 1988, s. 264.

Ekler

(Fotoğraflar ve Arşiv Belgeleri)

Ek 1: Yıldırım Bayezid'in iç organlarının Akşehir'de Ferruh Şah Mescidi'nde medfün olduğunu bildiren kayıt⁷⁸



⁷⁸ BOA, DH.İD, 28-1.

Ek 2: Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine Baltacılar Kethüdası Kasım'ın II. Bayezid'e yazdığı mektup⁷⁹

سلطان

صبر و سعادت پناه یوز سرکلدن جگر مروض نبکی بن فقر دولتلو
 حککارک طالب ترا بطا جیلزنگ کتخو واسیدم دولتلو حککارک قورلو غنوه
 ایدم دولتیلله اوة بقا یه سفر ایچک حککار بن فقر چاوش بق صدقه ایله
 سلطانم دیدم دولتیلله صبر ایله در اول خالد حککار متوفا اولدی اوز
 رده اوج کون و اوج کچه موم نیماوی واردم قیو جیلز کتخو واسینه سویله
 دم اولدانی اسحاق پاشیه سویلیدی امر ایلر یلیر موم بقدم ریہاسی
 اوچندن کسنه یائینه وارمادی بن فقر اوستا ایله بیله ایچنی ابرطلام
 بوذکر اولان سوز لری کتخو دامزدانی بیلر دولتلو حککارک روح
 ایچون بوذکر اولانی آخوینه دک اوتی دولتلو سلطانم دولتیلله
 تحت کلدرین بن قورلوکی قاپوچی ایلر یلیر یاتی فرمان سلطانم انظر
 قورلوک قام

⁷⁹ Topkapı Sarayı Arşivi, E.N. 735/21'nden naklen İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", Belleten, c. XXXIV, Sayı: 134, Ankara 1970, s. 233.

Ek 3: Sultan I. Murad'ın iç organlarının medfûn olduğu Meşhed-i Hüdavendigâr/Kosova-Priştina⁸⁰



Ek 4: Sultan I. Bayezid'in iç organlarının medfûn olduğu Seyyid Mahmud Hayrani Türbesi bahçesindeki Ferruh Şah Mescidi/Akşehir⁸¹



⁸⁰ Şahsi fotoğraf arşivinden.

⁸¹ Şahsi fotoğraf arşivinden.

Ek 5: Sultan I. Bayezid'in iç organlarının medfün olduğu Seyyid Mahmud Hayrani Türbesi bahçesindeki Ferruh Şah Mescidi Bilgilendirme Yazısı/Akşehir⁸²



⁸² Sahsi fotoğraf arşivimden.

Ek 6: Kanuni Sultan Süleyman'ın iç organlarının gömülü olduğu kabul edilen Osmanlı yerleşkesi/Macaristan-Zigetvar⁸³



⁸³ Peker, Ali Uzay; Başak, Meral Özdengiz; Deveci, Abdullah; Uzun, Mehmet Cihangir; Sertel, Sinan; Pap, Norbert; Hancz, Erika, Akdeniz Sanat Dergisi Özel Ek Sayı: 21, Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 25-27 Ekim 2017, Cilt: 13/23, Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2019, ss. 93-157.

KAYNAKÇA

- Aka, İsmail, "Selçuklu Sultanlarının Ölümleri ve Gömüldükleri Yerler", *Makaleler*, haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli, Berikan Yayınevi, Ankara, 2005.
- Akpınar, Cemil, "Hacı Paşa", *DİA*, C. 14, İstanbul, 1996, s. 492-496.
- Aktepe, Münir, "Kosova", *DİA*, C. 26, İstanbul, 2002, s. 216-219.
- Anonim Gazavâtnâme*, Milli Kütüphane, 06 HK 3816.
- Aşıkpaşazade Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013.
- Barthold, W., "Türklerde ve Moğollarda Defin Merasimleri", *Belleten*, c. XI, Sayı: 43, Ankara, 1947.
- BCA, Muamelât Genel Müdürlüğü, 203-391-28, 16 Temmuz 1952.
- BOA, BEO, Dosya No: 1438/107816.
- BOA, BEO, Dosya No: 3331/249752.
- BOA, BEO, 4420/331495-1.
- BOA, DH-İD, 28/1.
- BOA, DH.MKT, 308/69-1.
- BOA, HR.SYS, 2422/84.
- BOA, İ.MMS, 152-6.
- BOA, A.DVNSMHHM, 31/806.
- BOA, A.DVNSMHHM, 29/270.
- BOA, A.DVNSMHHM, 30/460.
- BOA, A.DVNSMHHM, 33/726.
- Danışmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 2, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1948.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2013.
- Diyarbakirli, Nejat, *Hun Sanatı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.
- Doğan, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.
- Doğan, Sema, "Kümbet", *DİA*, C. 26, İstanbul, 2002, s. 547-550.
- Dukas Kroniği*, çev. V. Mirmiroğlu, Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Edhem, Halil, "Anadolu'da İslami Kitabalar", *TOEM*, Numara: 32, 1 Haziran 1331, s. 453-454.
- Efe, Zehra, *Anadolu Türk Kültüründe Mumyalama*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Basılmamış Doktora Tezi*, İzmir, 2011.
- Efe, Zehra, "Türkiye Müze ve Türbelerindeki Mumyaların Tarihi ve Bugünkü Durumları", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 34, Nisan 2015, s. 279-292.
- Ertuğ, Zeynep Tarım, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülus ve Cenaze Törenleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*, vol. VII, eds. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Eyice, Semavi, "Fatih Camii ve Külliyesi", *DİA*, C. 12, İstanbul, 1995, s. 244-249.
- Eyice, Semavi, "Kosova'da Meşhed-i Hüdâvendigar ve Gazi Mestan Türbesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. XII, Sayı: 16, 1961, s. 71-82.
- Fodor, Pál; Pab, Norbert, "In Search of the Tomb of Sultan Süleyman In Szigetvár", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung*, Volume 71 (2), 2018, p. 179-195.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr(Dördüncü Rûkn)*, C. I (Tıpkıbasım), TTK Basımevi, Ankara, 2009.
- Göde, Kemal, "Konyalı Hekim Hacı Paşa'nın Hayatı (1335-1425)", *Konyalı Hekim Hacı Paşa (1335-1425)*, Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayın No:3, Kayseri 1986.
- Gökbilgin, M. Tayyib, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Szigetvar'daki Türbesi", *Tarih Dünyası*, Sayı: 4, 1954, s. 144-146.
- Gökbilgin, M. Tayyib, *Kanuni Sultan Süleyman*, MEB Yayınları, İstanbul, 1992.
- Günay, Ünver; Güngör, Harun, *Türklerin Dini Tarihi*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.

- Hadidi Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2015.
- Herodotos Tarih*, çev. Müntekim Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.
- Hoca Sâdeddin, *Tâcu't-Tevârih*, C. 3, Kültür Bakanlığı Yayınları, yay. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1992.
- İbn Battuta Seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut, YKY, İstanbul, 2013.
- İbn Bibi, *Selçuknâme*, çev. Mükrimin Halil Yinanç, Kitabevi, İstanbul, 2010.
- İbn Fadlan Seyahatnamesi*, çev. Ramazan Şeşen, Yeditepe, İstanbul, 2010.
- İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, IV. Defter, haz. Koji Imazava, TTK, Ankara, 2000.
- Koca, Salim, "Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: Sultan I. Alaaddin Keykubad'ın Zehirlenmesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 27, Konya 2010, s. 360-361.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Enes Kitap Sarayı, Konya, (t.y.).
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi I*, Fatih Matbaası, İstanbul, 1974.
- Köprülü, Fuad, "Yıldırım Bayezid'in Esareti ve İntiharı Hakkında", *Belleten*, C. 1, Sayı: 2, Ankara, 1995, s. 591-603.
- Kutlu, Mehmet; Leila, Kutlu, "Berel'deki 11. Kurgan ve Pazırık Kurganı", *Sanat Tarihi Dergisi*, 29/1, Nisan, 2020, s. 173-207.
- Küçük, Cevdet, "Abdülmeccid Efendi", *DİA*, C. 1, İstanbul, 1988, ss. 263-264.
- Küçük, Mehmet Alparslan, "Geleneksel Türk Dini İnanışlarında Ölüm ve Sonrası İle İlgili Uygulamalara Genel Bir Bakış", *Prof. Dr. Harun Güngör Armağanı*, haz. Mustafa Argunşah-Mustafa Ünal, Kesit Yayınları, İstanbul, 2010.
- Mevlânâ Mehmed Neşri, *Cihânnümâ*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008.
- Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, Ankara, 2011.
- Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, haz. İsmail Erünsal, C. 1, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, t.y.
- NizamüddinŞâmî, *Zafername*, çev. Necati Lugal, TTK, Ankara, 1987.
- Önkal, Hakkı, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.
- Özel, Ahmet, "Kaysunî-zâde", *DİA*, c. 25, İstanbul, 2002, s. 105-106.
- Özgüç, Tahsin; Akok, Mahmut, "Melikgazi Türbesi ve Kalesi", *Belleten*, c. XVIII, Sayı: 71, Ankara 1954, s. 331-336.
- Pab, Norbert; Kitanics, Máté, "Research on the Türbe Complex of Suleiman the Magnificent in Szigetvár and its Fortification", *Osmanlı Araştırmaları(The Journal of Ottoman Studies)*, LVI (2020), p. 1-23.
- Peker, Ali Uzun; Başak, Meral Özdengiz; Deveci, Abdullah; Uzun, Mehmet Cihangir; Sertel, Sinan; Pap, Norbert; Hancz, Erika, *Akdeniz Sanat Dergisi Özel Ek*, Sayı: 21, Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 25-27 Ekim 2017, Cilt: 13/23, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2019, ss. 93-157.
- Rasonyi, Laszlo, *Tarihte Türklük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1996.
- Sahillioğlu, Halil, "II. Süleyman'ın Techiz ve Tekfîni", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 4, Ocak 1968, ss. 66-74.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî I*, haz. Mehmet İpşirli, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1989.
- Sofuoğlu, Filiz, "Rusya'da Hun Arkeoloji Çalışmaları", *Pearson Journal of Social Sciences&Humanities*, Volume: 6, Issue:10, 2021, s. 119-128.
- Solakzade Tarihi*, I, haz. Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Sümer, Faruk, "Mengüçüklüler", *DİA*, C. 29, İstanbul, 2004, s. 139-142.
- Şakiroğlu, Mahmut H., "Cem Sultan", *DİA*, C. 7, İstanbul, 1993, s. 283-284.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, Dersaadet İkdâm Matbaası, 1317, s. 386-387.
- Şener, Mehmet, "Cenaze(İslam'da Cenaze)", *DİA*, C. 7, İstanbul, 1993, s. 354-357.
- Şerefüddin Ali Yezdî, *Emir Timur(Zafername)*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.
- Tekindağ, Şehabettin, "Fatih'in Ölümü Meselesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. 16, Sayı: 21, Mart 1996, s. 95-108.
- Turan, Osman, "Şemseddin Altun Aba Vakfı", *Belleten*, C. XI, Sayı: 42, Ankara, 1947, s. 197-235.
- Uyumaz, Emine, *Sultan I. Alaaddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi(1220-1237)*, TTK, Ankara, 2003.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", *Belleten*, C. XXXIV, Sayı: 134, Ankara, 1970, s. 231-234.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara, 2003.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK, Ankara, 1988, s. 138.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi I*, TTK Yayınları, Ankara, 2008.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi II*, TTK, Ankara, 2006.

Vatin, Nicolas; Veinstein, Gilles, “II. Mehmed’den I. Ahmed’e Osmanlı Padişahlarının Cenaze Törenleri(1481-1616)”, *Osmanlılar ve Ölüm*, yay. haz. Gilles Veinstein, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 253-298.

Vatin, Nicolas; Veinstein, Gilles, “II. Mehmed’in Ölümü”, *Osmanlılar ve Ölüm*, haz. Gilles Veinstein, çev. Ela Gültekin, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 227-251.

Yazar, Turgay, “Osmanlı Defin Merasimlerinde Otağ Kurma Geleneği”, *Bellekten*, LXXVIII, Sayı: 281, Ankara, 2014, s. 93-122.

Yılmaz, Mehmet Emin, “Osmanlı Macaristanı’nda Tekkeler, Türbeler, Şehitlikler ve Mezar Taşları”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 52, Aralık 2019, s. 157-204.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal the embalming practice applied as a part of the funeral ceremony following the death of the Ottoman sultans in the early Ottoman periods by using the period sources and archive records. Embalming is the removal of internal organs and fumigation and spraying within the framework of certain formulas in order to prevent deterioration of the corpse. It is known that the limbs of the corpse were kept intact with a similar practice, which is known to have been widely practiced in the Egyptian civilization and took place in the form of mummification of the corpses of the pharaoh. There are also examples of embalming practice in Hun, Gokturk and Oghuz Turks. Although it is essential in the Islamic belief to bury the corpse without waiting after the prayer is performed, it is also considered appropriate to delay the burial due to transfer to one's hometown or another place, with some differences between sects. Embalming is also mentioned in the first Turkish-Islamic states, the Seljuk and Ottoman Empires. The embalming practice in question is carried out for different reasons. In fact, the primary reason for this process is the sadness felt towards death and the desire to protect the corpse against deterioration in order to alleviate this sadness. In addition to this reason, there are also factors such as the fact that the funeral will be held at a later date, the death of the sultan must be concealed due to the turmoil caused by the news of his death, or the obligation to preserve the corpse during transport from the place where it was found to the state center. In this way, internal organs such as the heart, lungs and intestines were removed and the corpse, which had undergone some chemical processes, was tried to remain intact and preserved for a certain period of time. In addition, it was sometimes put in metal-coated coffins to delay the decomposition of the body. In the Turkish Seljuks, the basement of the tombs where the corpse was kept was called the burial chamber, the funeral floor, as well as the mummy. Embalming, which is among the funeral practices in the Ottoman Empire, was applied as a state tradition, such as setting up tents or tents on the tomb. In this practice, which was seen in the funerals of some of the early Ottoman sultans and was abandoned over time, the internal organs were buried where they were; It is understood that his body was transferred to the capital city. Therefore, two elements come to the fore in embalming practice: distance from the capital and privacy. It is thought that Osman Gazi (d.1324) was the first of the sultans to whom embalming was applied. The first example where embalming was clearly mentioned in the sources is Murad I (d.1389). However, it is highly probable that the body of Yakup Çelebi (d.1389), the son of Sultan Murad I, who was killed with a bow beam in his father's tent in Kosovo, with the decision of the state officials, due to the fear of his father's claim to the throne with his death, was embalmed. As a matter of fact, his funeral was transferred to Bursa with his father. Another sultan whose corpse was embalmed was Yıldırım Bayezid (d. 1403), who died in Akşehir after being captured by Timur after the Ankara War. Another Ottoman sultan whose corpse is understood to have been embalmed is Mehmed I (d.1421). As a matter of fact, the embalmed body of Çelebi Mehmed, who was hidden from the public and the army for forty/forty-one days, was later brought to Bursa and buried in the Yeşil Türbe. II. There are rumors about Murad (d. suggests that it was transmitted. It is accepted that after moving to Üsküdar for a new expedition, the body of Fatih Sultan Mehmed, whodied on May 3, 1481, in a place called Hünkarçayırı between Üsküdar and Gebze, was hidden from the soldiers for eleven day sand the body was embalmed by burning candles on the order of the Istanbul guard İshak Pasha. The last Ottoman sultan embalmed was Suleiman the Magnificent (d.1566) who died during the Sigetvar campaign. In the final analysis, two factors come to the fore in the implementation of embalming in the Ottoman Empire. These are the secrecy and the distance from the capital. As a matter of fact, the funeral was embalmed and kept on hold in order to prevent possible fights for the throne that would arise with the news of the death of the sultan, whose death was concealed, to wait for the prince who would ascend to the throne, and to prevent a possible janissary revolt before the enthronement. Another one is for the purpose of preventing the corpse from deteriorating and smelling during transport, since the corpse is far from Bursa, the capitals of the founding period, and then the capital city of Istanbul. Another issue that emerged in this study is that mausoleums and mausoleums were built in places where the internal organs of the deceased Ottoman sultans were buried outside the capital lands. As a matter of fact, there are rumors in the sources of the period that the internal organs of Murad I, Bayezid I and Süleyman I were buried in the places where they died and that mausoleums were built there.